

El fet religiós en la Catalunya del futur

Drets humans, reconeixement i cooperació

Presentat públicament al Parlament de Catalunya el 21.2.2017

En el debat sobre la configuració d'un possible Estat català, el tractament legal i polític del fet religiós és una qüestió àmplia i complexa, sobre la qual es confronten, sovint amb passió, posicions i sentiments molt diversos.

De vegades es cau en plantejaments dogmàtics i reduccionistes, fruit de les vivències particulars de cadascú, i s'oblida que les creences religioses no solament són una dimensió clau i molt sensible en la vida d'una part notable de la població, sinó que també formen part dels drets humans.

La llibertat religiosa

Per això, en el cas que Catalunya esdevingués un Estat la seva legislació hauria **de reconèixer i protegir el dret humà fonamental a la llibertat religiosa, un dret vinculat profundament a la dignitat de la persona** i, com a tal, consagrat en tots els tractats internacionals de Drets Humans com a part de l'ordre públic internacional.

Els principals tractats, en l'àmbit internacional, són: *Declaració Universal dels Drets Humans, Pacte internacional de drets civils i polítics, Pacte internacional de drets econòmics, socials i culturals, Convenció dels drets de l'infant, Convenció internacional per a l'eliminació de totes les formes de discriminació racial.*

En l'àmbit europeu: *Conveni Europeu per a la protecció dels drets Humans i les llibertats fonamentals i Carta de drets fonamentals de la Unió Europea.*

Aquest conjunt de tractats internacionals, als quals s'hauria d'adherir l'Estat català, garanteixen a totes les persones:

- **la llibertat de pensament i de religió sense patir cap tipus de coerció ni discriminació per aquest motiu,**
- **la qual cosa inclou “la llibertat de canviar de religió i creences i també la llibertat de manifestar-les individualment i col·lectiva, en públic i en privat, mitjançant l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança”.**

Segons la interpretació habitual d'aquests textos, la protecció que ofereixen no es limita a les religions tradicionals, sinó que es refereixen també tant a les creences teistes com a les no teistes i a les atees, així com al dret a no professar cap religió o creença concreta o a canviar de religió, restant prohibida tota mesura coercitiva per aquests motius.

En conseqüència, aquest ordre públic internacional **obligaria els poders públics d'una Catalunya independent a reconèixer, garantir i protegir la llibertat religiosa**, prenent totes les mesures per **fer efectiu el seu exercici en totes les seves dimensions i evitant qualsevol forma de vulneració o discriminació per aquest motiu.**

La relació entre l'Estat i les confessions religioses: el model aconfessional o de laïcitat oberta

En una societat plural com la nostra, **l'Estat català hauria d'assumir una completa neutralitat en relació a les diferents creences religioses (teistes, no teistes o atees) presents en la societat (principi d'aconfessionalitat o laïcitat)**, sense prendre partit, ni promoure, ni identificar-se, ni privilegiar, ni afavorir-ne cap, vetllant perquè cap confessió no s'**apropii** de l'espai públic (per bé que sense impedir tampoc que l'usin legítimament), i evitant també qualsevol discriminació o hostilitat respecte de les creences o confessions religioses.

Des d'aquest model de relació cal reconèixer l'aportació que poden fer i que, de fet, ja fan les confessions religioses en la vida social des de múltiples punts de vista (en la cohesió social, en l'atenció als col·lectius vulnerables, en la vida cultural, en l'ensenyament, en la promoció de valors ètics, en l'economia social...) i, per tant, cal que l'Estat **col·labori amb les diferents confessions i institucions religioses per tal d'afavorir tant l'exercici individual i col·lectiu de la llibertat religiosa com de tot allò que promogui el bé comú**, mitjançant els oportuns acords de cooperació institucional. Aquest model de relació, que és el propi de les societats obertes, es caracteritza pels següents **principis**:

- **Llibertat religiosa i de consciència** garantides jurídicament, tal com apuntàvem en l'apartat anterior.

- **Valoració del fet religiós** i de les religions com a aportacions positives a la societat.
- Reconeixement de la **dimensió pública** del fet religiós.
- **Separació amistosa** entre les confessions religioses –i les seves autoritats– i l'Estat.
- **Cooperació** entre l'Estat i les confessions religioses.

Cooperació entre l'Estat i les confessions religioses

El principi de cooperació entre l'Estat i les confessions religioses s'ha d'aplicar amb equitat, que no és sinònim d'igualtat o d'uniformitat. Les diverses religions tenen característiques i necessitats religioses i culturals diferents; tenen històries, implantació, arrelament i representativitat diverses. Per tant, l'asimetria que prové d'aquestes qüestions és una correcta aplicació de la llibertat religiosa a cada situació.

Aquesta asimetria s'ha de concretar en funció de les circumstàncies i **tenint present el grau d'arrelament social de les creences i la representativitat de les diferents institucions**. En aquest sentit, és innegable que el cristianisme i, en particular el catolicisme, és, ara per ara, la confessió religiosa més àmpliament i profundament arrelada en la ciutadania catalana i la seva tradició cultural.

Un dels àmbits més rellevants d'aquesta cooperació entre l'Estat i les confessions religioses és el social. Moltes institucions i organitzacions socials de Catalunya, que han suplert o pal·lien les llacunes de l'atenció social de les administracions, han nascut de persones impulsades per profundes conviccions religioses i, sovint, estan sustentades per persones amb les mateixes motivacions. La motivació religiosa també està present en iniciatives de transformació social, de denuncia de la injustícia i de lluita contra les desigualtats socials.

La cooperació entre l'Estat i les confessions religioses s'ha d'estendre també a altres àmbits, en especial els següents:

- l'adequat **finançament** (per exemple, per assignació voluntària dels contribuents) d'aquestes institucions segons la seva representativitat, arrelament i funció social (tal com s'afavoreix el finançament d'altres institucions considerades socialment importants, com ara els partits polítics, els sindicats, les entitats socials...).
- el respecte a la dimensió espiritual i religiosa i la garantia de l'**assistència religiosa a les persones que es troben internes en institucions de servei públic** (institucions sanitàries, centres de detenció o internament...), especialment per aquelles persones que puguin ser més vulnerables.
- la **presència equilibrada i adient del fet religiós en els mitjans de comunicació públics**.
- la garantia de la **formació sobre el fet religiós** en l'ensenyament.
- el **reconeixement civil de certs actes jurídics** vinculats a pràctiques i creences religioses (particularment el matrimoni).
- el **reconeixement jurídic de la singularitat de les entitats religioses** com a persones jurídiques.
- la presa en **consideració de les festivitats religioses socialment arrelades** en la determinació de les festivitats laborals, etc.
- l'atenció i acomodació a la diversitat de creences religioses i a l'exercici de la llibertat religiosa en la **prestació de determinats serveis públics** (per exemple, centres educatius i universitaris, ports-aeroports-estacions ferroviàries, serveis funeraris o altres).

Els drets i les llibertats educatives

L'educació és un dels àmbits privilegiats de creació i expressió de pensament. Per això, els drets i les llibertats de pensament i d'opinió –inclosa la llibertat religiosa– tenen una **relació directa amb l'educació**, tant amb l'escola i el sistema educatiu com amb els altres àmbits educatius.

En aquest sentit, cal tenir present el *Pacte internacional dels drets econòmics, socials i culturals* (1966). En virtut de l'article 13, els Estats que en formen part:

- “reconeixen el **dret de tothom a l'educació**”.
- “acorden que l'educació s'ha d'orientar vers el ple desenvolupament de la personalitat humana i del sentit de la seva dignitat, i ha d'enfortir el respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals”.
- “es comprometen a respectar **la llibertat del pare i la mare –i, si s'escau, la dels tutors legals– d'escollir per als seus infants escoles diferents de les establertes per les autoritats públiques**, mentre s'adeqüin a les normes mínimes que l'Estat prescriu o aprovi en matèria d'ensenyament”.
- es comprometen a “**assegurar que els seus infants rebin l'educació moral o religiosa de conformitat amb les pròpies conviccions**”.

El mateix Pacte indica que “cap part d'aquest article s'ha d'interpretar com una ingerència en la **llibertat que tenen els particulars i les entitats d'establir i dirigir institucions d'ensenyament**”.

D'acord amb els principis de subsidiarietat i de cooperació, i per assegurar la llibertat d'educació, **cal possibilitar que el dret de tothom a l'educació es pugui exercir a través d'una oferta plural de centres educatius**. En aquest sentit, s'ha de tenir en compte que, a Catalunya, la societat civil ha impulsat serveis en diversos sectors –mútues, cooperatives, entitats d'estalvi, hospitals– i també s'ha promogut un bon nombre d'escoles, de titularitats diverses, integrades avui en el Servei d'Educació de Catalunya.

L'Estat ha de contribuir al **sosteniment d'una oferta educativa diferent de l'establerta per les autoritats públiques**, mentre tingui demanda suficient de les famílies i s'adeqüi a les normes mínimes que l'Estat prescriu. Aquest sosteniment ha de permetre la gratuïtat efectiva de l'educació en aquells nivells en què es fixi, tant per als centres de caràcter públic com per als altres.

NORMATIVA

- Pacte internacional de drets civils i polítics (1966)
- Pacte internacional de drets econòmics, socials i culturals (1966)
- Convenció internacional per a l'eliminació de totes les formes de discriminació racial (1965)
- Convenció dels drets de l'infant (1989)
- Conveni europeu per a la protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals (1950)
- Carta de drets fonamentals de la Unió Europea (2000)
- Constitució espanyola
- Estatut d'autonomia de Catalunya
- Llei orgànica 7/1980, de 5 de juliol, de llibertat religiosa
- Sentències del Tribunal Constitucional d'Espanya
- Pacte Nacional per l'Educació. Catalunya, 20 de març de 2006
- Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació
- Guia per al respecte a la diversitat de creences als centres educatius de Catalunya. Generalitat de Catalunya
- Guia per al respecte a la diversitat de creences als centres penitenciaris de Catalunya. Generalitat de Catalunya
- Dictàmens del Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa de la Generalitat de Catalunya

BIBLIOGRAFIA

- BAUBÉROT, Jean. *Vers un nouveau pacte laïque?* Paris, Seuil, 1990.
- Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa. “La diversitat religiosa en les societats obertes. Criteris de discerniment”. Barcelona, setembre de 2013.
- Ídem. “L'aportació social de les tradicions religioses dins les societats obertes. Les religions com a capital sociocultural”. Barcelona, gener de 2015.
- GUARDIA HERNÁNDEZ, Juan J. *Religió a l'escola catalana*. Navarra, Ed. Aranzadi Cizur Menor, 2014.
- MATABOSCH, Antoni – POULAT, Émile. *Sobre la laïcitat*. Barcelona, Quaderns de la Fundació Joan Maragall, núm. 74, 2005.
- POULAR, Émile. *Notre laïcité publique*. Paris, Berg International, 2003.
- PAJER, Flavio. *Escuela y Religión en Europa*. Madrid, Cuadernos AECA Editorial PPC, 2012.
- RIU, Francesc. *Tothom té dret a l'educació*. Barcelona, Ed. SECC, 1988.
- SEGLERS, Àlex. *Catalanisme, laïcitat i pluralisme religiós*. “Revista de Catalunya”, núm. 192 (febrer de 2004) 25-45.
- SEGLERS, Àlex. *Libertad religiosa y estado autonómico*. Granada, Comares, 2005.

Entitats promotores

Coordinadora Catalana d'Entitats Budistes de Catalunya, Cristianisme i Justícia, Escola Pia de Catalunya, Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies, Església Ortodoxa (Patriarcat de Sèrbia), Federació Catalana de Pax Romana, Federació de Cristians de Catalunya, Fundació Claret, Fundació Escola Cristiana de Catalunya, Fundació Joan Maragall, Grup Sant Jordi de Defensa i Promoció dels Drets Humans, Institut Superior de Ciències Religioses de Barcelona, Junta Directiva de la Unió de Religiosos de Catalunya, Justícia i Pau, La Llum del Nord - Associació per la Ciutadania i la Cooperació entre pobles, Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, Unió de Centres Culturals Islàmics de Catalunya i Vedruna Catalunya.